

הליוי הרוחני כתומך חוכן אנשי הוצאות ב'בית רבקה' בתקופת הקורונה

עמותת 'קשובות'

עמותת 'קשובות' הוקמה בשנת 2011, ובשנת 2019 התאחדה עם 'מרכז שוחרץ לבリアות ורוח'. העמותה פועלת לקידום הלויי הרוחני בארץ, מפתחת מיזמים להשתמת מלאוים רוחניים בבתי חולים ובתי אבות, מובילה בתחום ההכשרה המקצועית של מלאוים רוחניים, ומוציאעה מגוון השתלמויות לצוותי טיפול.

המרכז הרפואי שיקומי גראטרי 'בית רבקה'

במרכז הרפואי שיקומי גראטרי 'בית רבקה' מקבעת 'כללית' בפתח תקווה כ-300 מילוטות בעשר מחלקות – מחלקות שיקום ובהן שיקום אורתופדי, נשימתי ונוירולוגי, מחלקות סיעוד מושך ואשפוז ים. עבדות השיקום והטיפול מתבצעת על ידי צוות רב מקצועי, הכוללת רפואה, סייעוד וכוחות עזר, מקצועות הבריאות פיזיותרפיה, ריפוי בעיסוק, דיאטניות, קלינאיות תקשורת ועובדת סוציאלית. בנוסף פונה צוות בית החולים, עובדי הנהלה, משק ותחזוקה, סה"כ כ-500 עובדים.

ליוי רוחני ב'בית רבקה'

נושא הלויי הרוחני נכנס ל'בית רבקה' בשנת 2016, לאחר שמנהלת השירותים לעובדה סוציאלית ועובדות סוציאליות מביית החולים השתתפו בקורס 'רכישת כלים רוחניים' מטעם אש"ל-ג'ינט. הן זיהו את הצורך והחשיבות במתן מענה רוחני למאושפזים הגראטרים בבית החולים, הנתוונים כմשבר עקב חול והתקרבות לסוף החיים. פרויקט סיום הקורס שכחרו היה 'שילוב הלויי הרוחני בבית רבקה'. הקשר שנוצר עם **ולרי סטסין**, מנחה בקורס וכיום מנהלת עמותת 'קשובות', אפשר שיתוף פעולה שבמסגרתו פותחה הנהלת 'בית

ניר גולן, אורנה גבאי, מיכל נסבאום, ולרי סטסין, איידי שחם

ג התקופה הקורונית משמש הלויי הרוחני ב'בית רבקה' כל לתמיכה ולרוחה רוחנית בקרב הוצאות, החוליםים ובני משפחותיהם. במצבות החדש (New Normal) הלויי הרוחני הפך להיות חלק טון התפיסה הפנים-ארגוני. במאמר זה נתאר כיצד התרחש התחליך ומדוע חשוב לשמו בבתי חולים נוספים כتفسה ארגונית המותאמת למציאות חדשה.

מהו ליוי רוחני?

ליוי רוחני הוא טיפול הוליסטי שמטרתו חיזוק, שחרור והעצמה של אנשים במצבם משבר, מתוך תשומת לב מיוחדת לממד הרוחני. אנו מגדירים את הרוחניות כדרך שבה כל בן אדם מփש משמעות וייעוד בחיו, וכן חיבורם לעצמו, לבני אדם אחרים, לעם ולביתם שמעבר למציאות החומרית. לכל אדם עולם רוחני משלו, המתפתח ומשתנה במהלך חייו, והניזון מחינוכו, מתרבותו, מחוויותיו ומחיפשו האישני. הלויי הרוחני ניתן במוסדות כגון מרכזים רפואיים, מוסדות גראטרים וכן במקומות בית.

במסגרות רפואיות לרוב מטופלים במחלהיהם של המטופלים וממעטים להתייחס לעולם הרוחני. עם זאת חזק זכויות החולה דרוש כבוד זכויות החולים, רגשות לתרבות, לאמונה, למנהיגים ולכבוד העצמי של המטופל. ההתמודדות עם בעיות בריאות ובפרט עם מחלות קסכנות חיים עלולה לעורר את הזחות האישית ואת תפיסת העולם של האדם. משברים רפואיים אף מעוררים שאלות קיומיות: מדוע אני חולה? האם אמות ממחלה? האם אני חזה להמשיך לחיות בכל מצב? מה יקרה לי אחרי מוות? מה אשאר אחריו? מה הייתה המשמעות של חי? מה תרמתי לסביבים אותו ולעולם בחיי?

שאלות רוחניות מתעוררות גם בקרב אנשי הוצאות: מה משמעות עבודתי עם החולים? האם המות הוא יכולון שלנו צוות השואף לריפוי? متى אנחנו נותנים לחולים את הטיפול שהם זוקקים לו בהתאם לסדרי העדיפות שלהם? האם להתמיד בתקווה גם כשהיא כבר לא מציאותית? האם לדבר עם החולים על המות כאשר אנו יודעים שהוא קרב והם חשים זאת? איך אפשר לעזור למשפחה לקבל את המזימות הקשה? האם יש משמעות לסלל? איך אנחנו אישית מושפעים מן הסבל שאנו פוגשים בעובדה? איך אנחנו חיים עם פרדות תקופות ממטופלים?

השיקחה שכיחה במיוחד במרקם הרוחני
העסקים במקצועות טיפולים. אחת מתחומי
השיקחה של העוסקים במקצועות טיפולים
היא תשישות החמלה. תופעה זו נובעת
מחשיפה מתמשכת לסלל, והוא עשויה להוביל
לקושי או אפילו לאי יכולת לחוש אמפתיה
لمטופלים ולפגוע באיכות הטיפול.

של העובדים ב{}{
 גג
}מגזר הפרטוי והציבורי שאינם במערכת בריאות (2.2%). ורמת השחיקה בinati החולים הגראטריים עמדה על 3.5 ב ממוצע. על פי המקובל במחקרים בעולם, ציון 3 ומולה בארגונו בריאות מעיד על שחיקת גבואה¹. מתח ולחץ ממושכים בעובודה יכולים לאגרום לשחיקת – מצב זמני או מתמשך של תשישות, דילול או אובדן של אנרגיות, משאבים וכוחות פיזיים, רגשיים ונפשיים. השחיקת שכיחה במיוחד בקרב העובדים במקצועות טיפולים.

אחת מתוצאות השחיקת העובדים במקצועות טיפולים היא תשישות החמללה (Compassion Fatigue), מושג שטבעה קרלה ג'ינסן (Joiner) בשנת 1992 ופיתח צ'רלס פוגלי² (Figley). תופעה זו נובעת מחשיפה מתמשכת לსבל, והוא עשויה להוביל לקשי או אפילו לאי יכולת לחוש אמפתיה למטופלים ולפוגע באיכות הטיפול. בעקבות סקר השחיקת העובדים של עבדי מערכת הבריאות נקרא השירות הסוציאלי 'ב'ית רבקה' למתענה למקצועות העובדים, ואנשי השירות הציעו שנוסף על התמצאה שנוננות העובדים הסוציאליות בכל אחת מהמחלקות ובעודשה של עובדת סוציאלית לצוות בית החולים, תגיס המשלוה הרוחנית שבכית החולים לתפקיד בעובדים. ההנחה והמחלקת משבבי אנוש של 'ב'ית רבקה', הרהה את ההון האנושי כמשמעות החשוב ביותר, הבינו את הפוטנציאל, ובשתיוף פועלה עם השירות לעובדה סוציאלית, בחרו בדרך ייחודית ופואצת דרך להיעדר בלילה.

הרוחני בתמודדות עם שחיקת העובדים העבודה האינטנסיבית 'ב'ית רבקה' שוחקתה, מأتגרת מבחינה גששית, ומזמנת התמודדות יומ-יוםית עם חול, אובדן ומוות. אנשי הצוות נפגשים תמיד לא פעם מענה למצאותם של בני משפחה בחולים ונדרשים לפעול בתחום של מתח ואי-ודאות לאורך זמן. מלבד הטיפול המלויים את יקירותם בשעות קשות. במסגרת העבודה השוטפת במחלקות כמעט אין אפשרות לעוזר, להתובן ולעבד את הרגשות. לעיתים הקשי עולה באופן לא צפוי כתוצאה מאירוע בעובדה, ויש צורך בתמצאה ועיבוד רגשי סמוך למועד האירוע. אנשי הצוות יכולים, ותיקים חדשים,חוויים קשיים אלה.

תרשים 1: מפגשים פרטניים של המלווה הרוחנית ב'ב'ית רבקה' על פי סקטור העובד

שאלות רוחניות מתוערות גם בקרב אנשי החווות מה שמצוות בעבודתי עם החולים? האם המתוות הוא כישלון שלנו צוות השואף לריפוי? מתי אנחנו נתונים לחולים את הטיפול שלהם? זוקים לו בהתאם לדרכי העדיפות שלהם? האם להתמיד בתקווה גם כשהיא כבר לא מציאותית? האם לדבר עם חולים על המתוות כאשר אנו יודעים שהוא קרב והם חשים זאת? אין אפשר לעזר למשפחה לקבל את המזיאות הקשה? האם יש משמעות לסבל?

'רבקה' את שערו בית החולים לסטודנטים לילויו רוחני מ'מרכז שוווץ לבירות ורוח' ואפשרה להם לעשות בו פעולה מעשית במסגרת לימודיהם; בעקבות ההתנסות הטובה שחו במקומם, בחרו מקצתם להמשיך להנדב 'ב'ית רבקה' גם אחרי סיום לימודייהם. עבדותם של המלויים הרוחניים בቤת החולים נעשתה בתיאום, לילוי והכוונה של העובדות הסוציאליות, שמהזות את המאושפזים אשר יכולים להפיק תועלת ממפגשי לילוי רוחני. במפגשים אלו זכה המאושפז להקשבה ולמתן מענה לרגשותיו.

כל שהשתלבו סטודנטים לילוי רוחני מתוכנית ההכשרה 'משיב הרוח' של עמותת 'קשיבות' במחלקות השונות 'ב'ית רבקה', נר, הילך וגבר הביקוש לשירותיהם. בשנת 2019 קיבלה עמותת 'קשיבות', שפעלה בשיתוף עם עמותת 'מרכז שוווץ לבירות ורוח', תרומה שאפשרה להעסיק 'ב'ית רבקה' מלאה רוחנית בשכר. **איידי שחם**, מלוחה רוחנית מוסמכת ובבעל ניסיון בתחום הגראטרי, נבחרה למשרה. תפקידיה היה לחסוף את כל צוות בית החולים למגוון הלילויי הרוחני – לשם כך היא נפاشה עם ראשי הסקטורים ואחיזות אחראיות.

סירה בין המחלקות, והשתתפה ביום אוירינטציה לעובדים חדשים. בעובדה סוציאלית, פסיכולוגה ולילוי רוחני הם שלושה תחומיים המשמשים בכלי מסווגים – הקשבה, נוכחות, מודעות, אמפתיה, שיקוף, סיופרי חיים ועוד – אך נבדלים זה מזה במטרות הממקדשות של כל טיפול. התיאום בין העובדות הסוציאליות למלוויים הרוחניים 'ב'ית רבקה' מניב פירות מהמשמעותם ביניהם. חשיבות השיתוף בין כל אנשי הצוות הרוב-מקצועיים גדולה כאשר יש התייחסות לכל ההיבטים של המטופל.

צריכם רוחניים של צוות בריאות

בשנת 2018 ערך משרד הבריאות סקר לאומי של השחיקת בקרב העובדי רפואיים החברים בinati החולים, בשירותי הקהילה של קופות החולים ובמשרד הבריאות, וככללו בו גם בתי החולים הגריאטריים. נמצא כי ממוצע השחיקת של עובדי מערכת הבריאות בישראל כ-3.4 (בסולם של 1 עד 7) – גבוה ב-54% מן הממוצע

שלבים: (1) שלב התגובה בזמן אמת; (2) שלב ההתאוששות וההיערכות למציאות החדש; (3) שלב השגשוג בנסיבות החדש. ניצב במציאות בשלב הראשון, שלב התגובה, חש הצוות שהוא ניצב בנסיבות משתנה, ונדרש למצוא פתרונות לביעויות חדשות. בתנאים אלה ניתן לגיטימציה לתהווות של קשי, תסכול, פחד להידבק ולהדיבק אחרים, חוסר אונים וכדומה. בשלב השני, שלב ההתאוששות, החל שיש להגברת החושן של הצוות. השיח התמקד בהכרת הטוב, במציאות משמעותית בתפקיד ובהחותש השיכות ל'בית רבקה'. במסגרת מפגשי הליווי הרוחני תיארו עובדים את תחוויותיהם וחווויותיהם, ובתוך כך זיהו את מקורות הכוח הפנימיים והחיצוניים שלהם, ולמשל בירור לעצם אילו טקסטים אישיים מיטיבים את הרגשותם (לדוגמה: הקשבה למזיקה מרגעה בדרכם לביתם).

בשלב השלישי, שלב השגשוג, החל הליווי הרוחני לתפוס מקום חשוב בקרב אנשי הצוות, אשר לעיתים זהו עמי שיכל להיעזר במפגשים אישיים והפנו אותם אל אידי שחם. הנהלת משאבי האנוש הציעה לחת ליווי רוחני גם כמענה מיידי למצוקה של אנשי צוות שהוא בכידוד, מאומת קורונה או מבודדים עקב חשיפה לחולה מואਮת. השיחות התקבלו ברוח טוביה, והמבודדים הרגשו 'בית רבקה' מלאה ורואה אותם גם כשם בכיתם. הייתה זו הזדמנות לדבר על קשיים שגורמת מחלת הקורונה ועל התסכול, הкус וacademic מהמצטבר, לקבל לגיטימציה לרשות השוננים, ולברר מהם המשאבים הרוחניים של כל אדם במיוחד כשהוא חש חוסר אונים ואי-ודאות.

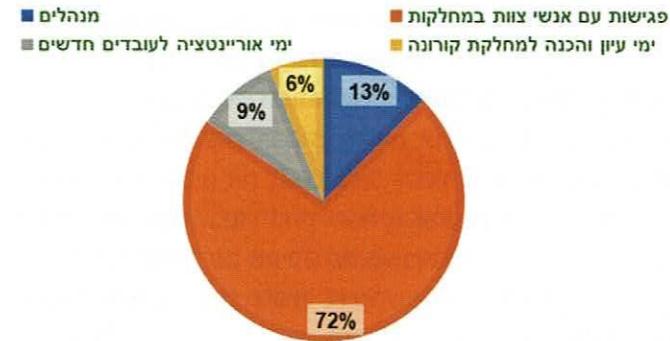
מטבע הדברים בבית החולים נמצא במרכז, אך בתהיל הטעmant הליווי הרוחני 'בית רבקה' כשירות קבוע, מתמשך וזמן לעובדים ניתנה לאנשי הצוות התהוושה שגם הם במרכז, שההנולתה רואה אותם, מבינה את הקשיים והעומס שבهم הם נתונים, ומעוניינת לתת להם כלים לחיזוק חוסנם האיש. הליווי הרוחני מעודד את הצוות המקצועני לחזק את תחוות הערך העצמי ולהעמיק את המשמעות שלהם מוצאים בעבודתם.

המשמעותים שהתקבלו מעמידים על שביעות רצון בקרב אנשי צוות הגיעו ליווי רוחני. למשל, אחד המנהלים חווה התמודדות מأتגרת במיוחד עם בת משפחה ובעקבותיה נפגש עם אידי במשרדו ושוחח עמה. במסגרת זו הוא הרגש בנווה לחת ביטוי לקשי ולפיגועות שהוא חש, זוכה להקשבה ולהכרה ברגשותיו. בהודעה ששלחו למנהל המשאבי האנוש כתוב: 'אני רוצה להגיד לך תודה על אידי המלווה הרוחנית עברתי טلطלה רגשית לא פשוטה ופורקן חיבוי בשיחה 1:1'. במקרה אחר צוות הפסיכותרפיה באחת המחלקות חווה מנות

<> הליווי רוחני

עד לפניה שפרצה מגפת הקורונה נפתח בבית החולים מסע פרסום שכותרתו 'בבית רבקה רואים אותך', והובא לידיут העובדים כי בית החולים יש מלאה רוחנית למענם והם יכולים להופש איתה במסגרת 'מי שלישי עם אידי'. אידי קיימה שיחות אישיות וקובוצתיות עם אנשי צוות שביקשו להיפגש עימה, והייתה זמינה לעובדים גם בתוך המחלקות ובחדרי הצוות. הוקצה לה חדר בבית החולים, ובו יכולת לקיים פגישות פרטניות עם אנשי צוות ואף מפגשים משותפים לעובודה קבוצתית.

מפגשים קבוצתיים (32 מפגשים; 195 משתתפים)

תרשים 2: סוגים מפגשים קבוצתיים
של המלווה הרוחנית ב'בית רבקה'

ליוי רוחני 'בבית רבקה' בתקופת מגפת הקורונה

עם פרוץ מגפת הקורונה נסגר המרכז הרפואי 'בית רבקה' למבקרים, אך שלא כבמוסדות וארגוני רפואיים שעובדים יוצאו לחיל"ת או עברו לעבוד מהבית, המשיך בי"ח לפעול במתכונת ראיילה במקום עובודה חיוני. המלווה הרוחנית נתנה תחילת מענה טלפוני הן לבני משפחה שהתקשו להתמודד עם הריחוק הפיזי מיקורייהם והן לאנשי צוות שהריאשו צורך בסיעור. הנהלת משאבי אנוש 'בית רבקה', בהמלצת השירות לעובדה סוציאלית, עמדה עד מהרה על החווונות של כתן ליווי רוחני בהיקף גדול לאנשי הצוות, והחליטה לממן את השירותים אף להרחיב. נקבע כי המלווה הרוחנית שהועסكة בבית החולים תהיה זמניה עתה רק עבור העובדים, והיקף משרתה הוגדל. לשם הרחבת היחסיות עם הליווי הרוחני והטמעתו בבית החולים נערכו סדנאות למנהל המחלקות ומפקדיות הבריאות, בהן השתתפו שלושים וחמישה מנהלים. לאחר שהבינו את חשיבות התכנים, ביקשו לקיים פגישות עם הצוותים שלהם, על מנת לאפשר להם להכיר את הליווי הרוחני.

היוזמה לlioוי הרוחני לצוותים 'בבית רבקה' הותאמת לנורמליות החדש ³ (New Normal) של מציאות החיים בכל מגפת הקורונה. עידן נמיר, ראש תחום ניהול ידע והון אנוש בחברת דלאיט' (Deloitte), חילק את אירופי משבץ הקורונה בכל הנוגע ניהול אנשים לשולש

<> הליווי רוחני

במגש של הוצאות עם המלווה הרוחנית נוצר מרחך בטוח להביע את הרגשות שעלי וצפו בעקבות אירוע מות מטופל, הייתה גם הזדמנות לשוחח על הפחד מהמות שקיים בעולם המערבי ועל נושא המוות בכלל. 'שיחת על המוות', נאמר בפגישה, 'אינה מקרבת את המוות, היא מרחיקה את הפחד'

השופטת, ומס' עת לאנשי הוצאות לעמוד בנסיבותיהם המתגראות. העובדים ב'בית רבקה' זוכים לתמיינה ממלואה הרוחנית ומקבלים כלים רוחניים שיכולים לסייע להם בעבודתם היום-יום, כדי לשמור על עצמו, על חוסן ועל כוחותיהם – זהו שירות אחר, שונה ופורץ דרך שבית החולים נותן לעובדים לשם רווחתם האישית. עמותת 'קשובות' שואפת לפתח גנים של לוויה רוחנית פנים-ארגוני במסגרות רפואיות וגוראיות נוספות ברוחבי הארץ.

תודות:

ל"ר מירה מרם, מנהלת המרכז הרפואי הגראטורי 'בית רבקה', להילה לטטי ולענת ברקוביץ', מנהלת משאבי אנוש

צוות הכותבים:

ניר גולן, מלווה רוחני, עמותת 'קשובות'
אורנה גבאי, מנהלת השירות לעובודה סוציאלית, מרכז רפואי גראטורי
'בית רבקה'
מייל נסבאום, רכזת אינטנסיבי, מרכז רפואי גראטורי 'בית רבקה'
איידי שחם, מלווה רוחנית מוסמכת, עמותת 'קשובות' ומרכז רפואי גראטורי 'בית רבקה'
ולרי סטסין, מנהלת עמותת 'קשובות'

1.

https://health.gov.il/Subjcts/HRinHealthSystem/PreventingBurnoutProgram/Pages/survey_burnout_results2018.aspx

2.

C. Joinson, 'Coping with Fatigue Compassion', *Nursing* 22, 4 (1992), pp. 118–121; C.R. Figley, 'Compassion Fatigue as Secondary Traumatic Stress Disorder: An Overview', *idem* (ed.), *Compassion Fatigue: Coping with Secondary Traumatic Stress Disorder in Those who Treat the Traumatized*, New York 1995, pp. 1–20

3.

מ' מנלה, לא מספיק להתקין ZOOM – איך מתכוונים לעובודה בצל הקורונה' כלכליסט, 12 במאי 2020 (//il) <https://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3821310,00.html>

של מטופל בעודו על מנת הטיפולים ואף היה עד לניסיונות החיהה שלא צלחו. האירוע גרם לחלק מאנשי הוצאות טלטלה וגשית, ואידי התקaska להיפגש איתם. במגש נוצר מרחך בטוח להביע את הרגשות שעלי וצפו בעקבות האירוע, וזה הייתה גם הזדמנות לשוחח על הפחד מהמות שקיים בעולם המערבי ועל נושא המוות בכלל. 'שיחת על המוות', נאמר בפגישה, 'אינה מקרבת את המוות, היא מרחיקה את הפחד'. בין השאר הוצע להזכיר דקה דומיה לאדם שנפטר ובמהלכה ליחיד את מחשבות לאדם שפגשנו, שנגענו בו, ושחוא נגע בנו. לאחר הפגישה כתבה נציגת הוצאות של 'רציתי' לומר לך תודעה רבה על המפגש עם צוות המחלקה. היי פיזבקים טובים. תמשיכי בשעה המברכת שהיתה כל כך חסונה בבית החולים שלמן, עברו הוצאות ובעור המטופלים'.

עדת האתיקה של בית החולים הזמינה את המלווה רוחנית ב'בית רבקה' להשתתף בדיונית, לתרום ולהעшир את השיח במד של הרוחניות.

פתחת מחלקת קורונה ב'בית רבקה'

מקומו המשמעותי והמרכזי של הליווי הרוחני ב'בית רבקה' משתקף. היטיב מטהילן היערכות לפתיחת מחלקת קורונה בבית החולים. המלווה הרוחנית איידי שהייתה שותפה פעילה בבניית התכנים ולמי העין לאנשי הוצאות שנבחרו למחלקה – מהרופאים, האחיות וכל עובדי מקצועות הבריאות ועד עובדי המשק והኒקון. נספּ על הדרוכות המקצועיות והתרגולים המעשיים של התמגנות פיזיות הושם דגש על ההכנה המנטלית של אנשי הוצאות. בימי ההכרה הנחתה איידי מפגש ההיכרות שנועד לבדוק את הקשרים בין אנשי הוצאות ולגביהם. באמצעות סיורים מצחיקים נעשה שימוש בחומר לצירת תקשורת חיובית המקרבת ומשרה אוירה נעימה. המשתתפים במפגש גם ניסחו יחד 'תפילה' משותפת למחלקה, וככלו בה ערכיהם שחשובים להם, ובهم אכפתיות, שיתוף פעולה, סבלנות, תמיינה, ערכות הדזית ושמורה על הנהלים לשם תחוות הביטחון. בפתרונות שקיימה איידי בקבוצות קטנות במהלך ימי העיון ניתנו למשתתפים כלים שימושיים כמו הלכת הודיה, טksi מUber, שחזור ורפיה בסוף משמרת. אנשי הוצאות למדו לתת ביטוי לפחדיהם וחששותיהם, ושיש להם מקום להקשבה ושהມלווה הרוחנית תמשיך ללוות אותם בקביעות במהלך עבודתם.

סיכום

יחסו של דגם הליווי הרוחני שפיתחו עמותת 'קשובות' וצוות 'בית רבקה' בהתפעתו – כתהילך عمוק ואורוך טווח – בתרבות הארגונית של בית החולים, אשר במרכזו הטיפול בחולים ולא פחות מכך הדאגה לעובדים. בתקופת הקורונה משמש הליווי הרוחני ב'בית רבקה' כלי לתמיינה ול佗וחה רוחנית עבור הוצאות, החולים ובני משפחותיהם. במציאות החדש (New Normal) הפר הליווי הרוחני חלק מן התפיסה הפנים-ארגוני ולכן עבר לשלב השaszוג המלווה הרוחנית המועסקת בבית החולים משולבת על בסיס קבוע בעובודה